

Googelen in je hersenpan

Jan Versweyveld is sinds 2000 de vaste scénograaf van Toneelgroep

Amsterdam. Voor *Antonioni Project*, zondag in première, ontwierp hij een decor vol techniek, waarop de werkelijkheid verscheidene gezichten heeft.

RONALD OCKHUUSEN

Jan Versweyveld wil iets recht zetten. Iets te vaak hoort hij in het gesprek over zijn decors de woorden ontwerpen en schep-
pen vallen. "Dat roept een te romantisch beeld op van wat ik doe, vrees ik. Ontwerpen is slechts vijf procent van mijn werk. Ik denk dat zo'n veertig procent bestaat uit communicatie en nog eens een groot deel uit het budgettair en logistiek afhandelen van de plannen. En dan is er ook nog een afdeling die gerund moet worden. Ik zit heel veel op mijn kantoor met mijn medewerkers problemen op te lossen."

Zondag gaat bij Toneelgroep Amsterdam *Antonioni Project* in première, in een regie van Ivo van Hove. Daarmee maakt het gezelschap opnieuw een voorstelling die gebaseerd is op film: in *Antonioni Project* lopen drie meesterwerken van Michelangelo Antonioni – *L'Avventura*, *La Notte* en *L'Ecclisse* – door elkaar heen.

Versweyveld: "Als vormgever moet ik me met deze filmbewerkingen op een ander gebied begeven. Bij een Shakespeare of een Goldoni is de vraag hoe met de locaties om te gaan, met de dynamiek van de voorstelling. Maar met de verwerking van filmmateriaal moet ik op een totaal andere manier denken, die vooral met film te maken heeft."

In 1995 maakten Van Hove en Versweyveld een voorstelling van Albert Camus' toneeltekst *Caligula*. Het was in die voorstelling dat Versweyveld voor het eerst het gebruik van videocamera's als vanzelfsprekend integreerde tot een onlosmakelijk onderdeel van de ensce-
nering.

"Onze vraag is: hoe krijgen we het publiek geboeid? Hoe krijgen we ac-

teurs en publiek dicht bij elkaar? Welke middelen kunnen we daarvoor inzetten? Film en video zijn, zo is gebleken, goed gereedschap om die opdracht te vervullen. Je hebt de *thrill* van: dit gebeurt live. Tegelijk kun je de acteurs groot en in close-up laten zien. Zo ontstaan op het toneel verschillende werkelijkheden."

In *Antonioni Project* bereikt het gebruik van videot technieken een voorlopig hoogtepunt. Terwijl *Opening night*, naar John Cassavetes, nog een documentaire was, gaat het in *Antonioni Project* veel meer over het maken van een film zelf.

Versweyveld: "De thema's van de films van Antonioni zijn onderling gerelateerd. De focus ligt op de vreemding van mensen van hun gevoelens en ook van elkaar. 'De ziekte van gevoelens', noemen we dat hier. Ik probeer dat te vertalen naar het theater. Wij filmen de acteurs op het toneel en koppelen ze tegelijk los van hun achtergrond. Dat gebeurt met de *blue key*-techniek, wat impliceert dat de acteurs tegen een blauwe wand staan te spelen."

Net zoals in eerdere voorstellingen zal ook nu het podium volstaan met techniek en technici. *Antonioni Project* krijgt zodoende het karakter van een blik in de keuken van een maakproces, terwijl op het grote scherm het afgeronde beeld te zien is. Toen Versweyveld en Van Hove net in Nederland werkten, eind jaren tachtig, was het toneelbeeld van hun werk vaak bruut en theatraal.

Jan Versweyveld geeft bij TGA vorm aan 'Antonioni Project'

Memorabel is het decor van *Richard II*, in 1989 bij Theater van het Oosten. Daarin bracht Versweyveld het Britse koninkrijk terug tot een grote berg zand. "Wat we nu doen, is inderdaad compleet anders. Dit vergt ook veel meer van de acteurs. Ze kunnen niet langer steunen op teksten of locaties. Het gaat echt om er zijn. Om sferen en stemmingen uit te stralen in plaats van een leven neer te zetten."

Versweyveld is geen ontwerper die al ruim van tevoren zijn toneelbeelden vastzet. Vanzelfsprekend weet hij welke voorstellingen op het

schema staan, maar verder houdt hij zijn 'canvas' zo lang mogelijk blanco.

"Het denkproces over het toneelbeeld blijft evalueren tot aan de première. Daarbij moet ik verscheidene opties open houden. Ik moet een regisseur de keuze bieden soms iets weg te laten, of iets anders uit te proberen, opdat de regisseur eventuele twijfel kan wegnemen. Dat is belangrijk: dat ik de twijfel uit de wereld help door diverse mogelijkheden aan te bieden. Dat gebeurt in het repetitielokaal.

De toneelbeelden van Versweyveld zijn ook onderzoeken naar de verhouding tussen toneel en zaal. In *Het Zuiden* van Julien Green (*Het Zuidelijk Toneel*, 1990) liet hij de acteurs op het voortoneel spelen, waardoor de afstand tot de zaal kort werd. In *Het begeren onder de olmen* (*Het Zuidelijk Toneel*, 1992) ging Versweyveld nog verder: acteurs bakten eieren met spek in het decor waar ook plaats was ingeruimd voor acht koeien. In *India Song* (1999) werd het publiek opgesplitst: er kon plaats worden genomen in de zaal of op het toneel.

Dergelijke keuzes maakt hij vaak onbewust, zegt ij. "Je bent in dit werk al snel te veel met jezelf bezig. En dan kan een beeld of het werk van een beeldend kunstenaar plotseling de sleutel tot een oplossing bieden. Dat kunnen trouwens ook films zijn, of het leven zelf. Er gaan ergens in je hoofd luiken open. Het is een soort googelen in je eigen hersenpan."

Versweyvelds werkwijze is in de loop der jaren drastisch veranderd. De jaren waarin hij alles zelf wilde doen, zijn voorbij. Zijn ploeg van

20
kunst & media

medewerkers krijgen van hem grote vrijheid zelf met ideeën te komen.

“Ik was te veel mijn eigen gesprekspartner. Daar werd ik chagrijnig van en mijn communicatie leed eronder. Ik opereer nu meer op afstand, wacht nieuwsgierig af waarmee de mensen op mijn afdeling komen. Het is aan mij die diversiteit samen te brengen. Dat vind ik mooi. Hoe ideeën dan samenklonteren. Met die werkwijze relatieveer ik ook mezelf. Dat kan in het theater geen kwaad. Dit is toch een ernstig klimaat om in te werken.”

Volgens seizoen speelt Toneelgroep Amsterdam *Teorema*, alweer gebaseerd op een film, ditmaal van Pier Paolo Pasolini. Dat zal een voorstelling worden waarmee Verweyveld en Van Hove voorlopig breken met het gebruik van videotechiek.

“Bij *Teorema* denk ik terug te keren naar de kracht van een theateraal, meer architectonisch decor. *Antonioni Project* is in die zin een voorlopig eindpunt. Ik denk dat we met deze voorstelling de mix van theater en film tot het uiterste hebben opgerekt.”

Holland Festival. Antonioni Project.
Première: zondag. Tot en met 20 juni
in Stadsschouwburg

**‘Bij de verwerking van
filmmateriaal moet
ik totaal anders denken’**

Scène uit 'Antonioni Project' van Ivo van Hove.

FOTO JAN VERSWEYVELD